

նած էր, կ'աւերէր ախարահին մէկ մասը ինչպէս նաեւ Ինսեքացիք (Գաղթիւ, Թ. 112 Թերեւս Խաղաղիք) ուրիշ կողմ մը, միւս կողմանէ կորրուցին եւ Յրգատայ ծրագրեալ տեսութիւնը՝ իրենք կարգադրելով՝ չխաղաղեցաւ, դարձեալ լարելու երկիւղեալ (57հին) Երբոր զան առաւ այլեւ այլ ամուրիներ, յատկապէս անառիկն Վրդանը (Գաղթիւ, Թ. 113 Թերեւս Վանդը գաւառին) Արտաշատ անձնատուր եղաւ՝ բայց նաեւ ասով հրէի գեղաւ եւ հիմնադրեալ, որպէս զի քանից պահել հոն պետք չըլլայ (58հին.) անձնատուր եղաւ յետոյ նաեւ Յիգրանայիւրը, միայն միջնաբերդն առնուի ետեւ յարձակմանը։ Յրգատ փորակց Մարաց կողմերէն կրկին մտնել, բայց անյաջող։ Եւ Հռոմայիցիք տեւ երկրին՝ Հայոց արքայ զրին զՅիգրան (ե) ոչ արշակունի՝ Գարաաց աշխարհէն (Թեոփ Մարգրէտայ, Հերոփոյ կողմէն կողմէն) ճիւղէն որ Գարմիւր անցած էր.) հռոմայիցիք գտնոր մ'ալ օգնական ձգելով, իսկ այլեւայլ գաւառներն ի վարձատուր թիւն որուն եղան անձնականց Գարմանայ, Պողոմանի, Լիքստորուզայ եւն։ Դերանի կողմանէ թագ առաւ այս Յիգրան 60ին Յ. Գ. որ թէեւ վատ ու քիտնաբարձ էր (Յալիստ.) ընդունուեցաւ ի Հայոց, թէեւ ոչ առանց հակառակութեան։ Ասկէ ետքն է, եւ այն ճիշդ ճիւղն՝ որ Պարթիւք սկսան իրենց Յրգատայ իրաւունքն պաշտպանել աւելի աշխուժիկ։ Վրդանից հին հաշտութիւն գոյացնելէն ետքն։ Բայց անշուշտ արդէն Վաղարշ Բ էր այնուհետեւ Գործին զԼուիւր, եւ ոչ այս Վաղարշ Ա Յիգրանայ ճգալարը. (Յոս Գրտալ՝ 129—131)։

(Հարսեւեթի)

4. 8. 8.

ՄԱՅՆԵԱԿԱՐԱԿԱՆ

ՔՐԳԱՐԵԾՔՆԵՐ

ԵՐԵՐԱՐԻՍ ԿՆՔՐԵԾՈՒՔ ԲԵՐՆԵՐԿՈՒՆԸ

ՄԻ ՀԻՆ ԶԵՐԾԳՐԱՐԻՍ

Եւսեբիոս Եւսաբացու Բրնիկոնի Հայերէն Զեռագրերի մասին մանրամասն գրել է Հանգուցեալ ուսուցչապետ Թեոփոր Մոմիկէն (տես «Hermes», Dreissigster Band, էջ 322—338, The armenischen Handschriften der Chronik des Eusebius). Թարգմելի քիտնականն այդ յօդուածում մատենանիշ է անում, որ Պալատեցի Կեորք Յովհաննիսեանի ընդօրինակութիւնը, որը ուղարկուած էր Վենետիկ Միխիլարեաններին, ինչպէս եւ Թոխաթի 1696 թուի Զեռագիրը՝ արտագրուած են Էլմիածնի թ. 1724 Զեռագրից։

Ուրեմն՝ ապագայում Բրնիկոնի Հայերէն քնագիրը վերստին հրատարակելու ժամանակ միանգամայն կարելի է անտես տանել վերոյիշեալ ընդօրինակութեան եւ Թոխաթի 1696 թուի Զեռագրի տարբեր ընթերցումները, եւ ապա գայ հրատարակութեան հիմք ծառայելու է միայն Էլմիածնի թիւ 1724 Զեռագիրը։

Ի նկատի առնելով, որ Բրնիկոնի քնագիրը պատմական խիստ մեծ կարեւորութիւն ունի՝

անհրաժեշտ է ըստ կարելւոյն վերականգնել մեր ձեռքը հասած Էլմիածնի թ. 1724 մայր Զեռագրի արձանտուած ընթերցումներն առանձին հոգացողութեամբ, օգտուելով Բրնիկոնից անուած այն քաղուածքներէից, որոնք հանդիպում են գլխաւորապէս Զեռագրական ժողովածուներում։

Այդպիսի քաղուածքներ Եւսեբիոսի Բրնիկոնի առաջին մասից գտնուում են Էլմիածնի թ. 1775 Զեռագրում (= Կարենեան 8ուցակ, թ. 1733)։

Այս Զեռագրի հիմնական մասը կազմում են Նոմոսին վերագրուած առասպելաբանական մեկնութիւնները, որ հրատարակել ենք *Zeitschrift für armenische Philologie* Հանդիսում (Erster Band, էջ 220—300), նաեւ առանձին գրքով (Marburg, 1903)։ Նոյն Զեռագիրը բաց ի Նոմոսից պարունակում է 'Hovhios-ի *Patéria Kōnstantinouπόλεως* երկից մի մեծ կտոր (Թերթթ 108թ—117թ) հետեւեալ վերնագրով՝ «Պատմութիւն ի սկզբանէ շինութեան Հոյակապ եւ պանծալի քաղաքին Բիւզանտիոնի»։ Այս հատուածին անմիջապէս հետեւում են քաղուածքներ Եւսեբիոսի Բրնիկոնից եւ Պատմառաց Գրքից (Թերթթ 117թ—127թ եւ 128թ—158թ)։

Թէեւ այս Զեռագիրը յիշատակարան չունի, սակայն կարծում ենք որ մտաւորապէս թ. Գ. Գ. Գ. դարում պէտք է գրուած լինի, որովհետեւ գիրը անցողական բոլորգիր է, իսկ այդպիսի հին տեսութիւն թ. Գ. Գ. Գ. հետեւեալ գայ գործերի Զեռագրերում ինձ գրեթէ չէ հանդիպել։ Յամենայն դէպս Զեռագիրը 1217 թուից յետոյ է գրուած, որովհետեւ պարունակում է Պատմառաց Գրքից հատուածները։

Մեր այս Զեռագրի Բրնիկոնից քաղուած հատուածները խիստ հետաքրքրական են այն տեսանկիւնից, որ քաղապիր են տալիս Էլմիածնի թ. 1724 մայր Զեռագրի եւ Հ. Մ. Աւագերեանցի լյս ընծայած քնագրի թերութիւնների մասին։

1 Տես Նոյնը Հ. Արեւն Սուքրեանի հրատարակութեամբ խաղաղակապ հանդիսում 1878, էջ 68—83, «Պատմութիւն ի սկզբանէ շինութեան Հոյակապ քաղաքին եւ պանծալի Բիւզանտիոնի»։ Էլմիածնի թ. 1775 Զեռագրում ըստ ընթերցումների լուսադրն են, քան Հ. Արեւն Սուքրեանի հրատարակած բնագրում։

2 Տես «Հանգուցեալ Ամսօրեացի 1904, մայիս, էջ 144 Ծանօթութիւն 4, 7. Ա. Մ. Անանիանի մեկնութիւնը Գրիգոր Աստուածաբանի հինգ ձեռագիր յօդուածում, որ որդւոյն է Պատմառաց Գրքի ժամանակն ըստ Հ. Թ. Յաւնեանի ցուցման։

Բոլոր քաղաքները հաւասար են Հ. Մ. Աւգերեանի հրատարակած բնագրի 250 տողին եւ այդ 250 տողում տալիս են 188 տարբեր ընթերցումներ, որոնցից շատերը տպագրութից լրագրոյն են: Բերեան՝ եթէ մեր ձեռքը հասած լինէր Եւսեբիոսի Զրոնիկոսի մի հին անկախ այլ շեռագիր, այժմեան հայերեն բնագիրը բազմաթիւ փոփոխութիւններ կը կրէր: Թէ՛ որքան շփոթ է այս նկատողութիւնը՝ կը խնդրենք ստուգել իշխել քաղաքներին ներքեւում նշանակած տարբեր ընթերցումներին:

Ուսուցչական Թ. Մոմկէնի օրինակին հետեւելով՝ նախ նշանակում ենք Alfred Schöne-ի լատիներէն թարգմանութեան էջերն ու տողերը եւ ապա Հ. Մ. Աւգերեանցի միայն եւ քառածալ միեւնոյն հրատարակութեան էջերն ու տողերը եւ այդ տպագրութեան ընթերցումները, իսկ դրանց համապատասխան էջմիաների Թ. 1775 շեռագրի տարբերութիւնները նշանակում ենք F առումով = Fragmentum:

Ա. ԷԼՄԻԱՆԵՆԻ 2ԵՌ. Թ. 1775, ԹԵՐԹԻ 117բ-122ա (= ALFRED SCHÖNE ԷԶ 11,12-17,17 = ԱՌԻԲԵՆՆԵՐ ԷԶ 9,11-13,18 = 17,11 ՄԻՆԶԵՆ 26,1):

F ԳԵՆԻՔԻՆ՝ «. ի Բագմուկէն Աղեքսանդրի գրոյն գեղարկեացոց մատենիցն»:

Alfred Schoene 11,11 = Ա-ԷԷԻՆԷ 9,11² = 17,1³ ԲԵՐՏՈՍՈՒ ՐԱՅ, F. ԲԵՐՏՈՒ. Կարա: Բն աղմատական է:

11,12 = 9,12 = 17,12 ԲԵՐԵԴՆԻԱՆ, F. ԲԵՐԵԴՆԻԱՆԿԱՆ:

11,12 = 9,12 = 17,12 ՓԻՐԵԿԵԱՅ, F. ՓԻՐԵԿԵԱՅԻԱ [= Φίρικευ]:

11,12 = 9,11 = 17,12 Ի ԲԵՐԵԴՆԻ, F. Ի ԲԵՐԵԴՆԻ:

11,14 = 9,10 = 17,10 ԵՐԵԿԵՐԻ, F. ԵՐԵԿԵՐԵՐԻ, F. Աղմատական է:

11,17 = 9,12 = 18,1 զԻՆԻԱԿԵՐԱՆ արարչութեան, F. զԻՆԻԱԿԵՐԱՆ արարչութեան, [Sync. περι... πρωτογονίας]:

11,18-22 = 9,14-22 = 18,16-22 զԻՆԵԱՆ ԻՐԱՅ ԵՒ զԳՈՐԾՈՅ ԱՊԱՄԵ, F. զԳՈՐԾՈՅ ԻՐԱՅ ԵՒ զԳՈՐԾՈՅ (պատմէ յիմ), [Sync. περι... τών κατ' αὐτοὺς πράξεων]: F-ի ընթերցումը

Alfred Schoene, Evsebi Chronicorum liber prior Armeniam versionem latine factam ad libros manuscriptos recensuit H. Petermann. Berolini MDCCCLXXV.

2 Հ. Միլիւն քաղաքային Միլիւն արեւել, գրեւոր, Եւսեբի Պատմիկայ նկարագրող ճամնարկայինը Երկամանայ, Մատն Եւ Պէտերման 1818, միանալ: 2 Նշելով՝ քառածալ:

հարեւել ի լուսաղայն ընդդռնել. «պատմէ» հայերէն թմարտով միանգամայն տանորդ է եւ յոնաւորեանով՝ էլ չկայ:

11,11 = 9,11 = 18,1 ԳԵՆԵԱՆ, F. ԳԵՆԵ (ԳԵՆԵՐ), ինչպէս արդէն միտնել են Հ. Մ. Միլիւնիւն եւ Alfred Schoene «ԳԵՆԵ» հայերէն թմարտով տանորդ է: Համեմատել թիւրաթի Միլիւնի F. եւս շունի «ԳԵՆԵ»:

11,18 = 9,15 = 18,1 զԵՐԵԿԵԱՅՈՅ, F. զԵՐԵԿԵԱՅՈՅ:

11,18 = 9,16 = 18,1 հաստատել, F. հաստատել: F. լուսաղայն է:

11,18 = 9,16 = 18,1 Ի ՎԵՐԱՅ, F. Ի ՎԵՐԱՅ:

11,18 = 9,18 = 18,1 ԵՐԵԿԵՐԻԱՅ, F. Ի ԵՐԵԿԵՐԻԱՅ (?):

11,18 = 10,1 = 18,11 ԿԵՆԵԹ, F. ԿԵՆԵԹ:

11,18 = 10,1 = 19,1 զԵՐԵԿԵԻԱՅ, F. զԵՐԵԿԵԻԱՅ: F. լուսաղայն:

13,1 = 10,11 = 19,11 ԵՐԵԿԵԱՅԻԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅԻԱՅ:

13,1 = 10,12 = 19,11 Ի ԲԵՐԵԴՆԻ, F. Ի ԲԵՐԵԴՆԻ, [John. Էն ծը Βαβυλων]:

13,1 = 10,13 = 19,11 ԲԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԲԵՐԵԿԵԱՅ:

13,1 = 10,14 = 20,11 ՆՅՈՅ, F. ՆՅՈՅ:

13,1 = 10,15 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅՈՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅՈՅ:

13,10 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅՈՅ: F. լուսաղայն:

13,11 = 10,12 = 20,11 աղագրոյն, F. աղագրոյն: F. լուսաղայն: [= Sync. Ἀπολλόδορος]:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԲԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԲԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

13,11 = 10,12 = 20,11 ԵՐԵԿԵԱՅ, F. ԵՐԵԿԵԱՅ:

- 21,₁₈ = 16,₁₁₈ = 33,₈ առնիկս եւ ըմպելիս. F. առնիկ եւ ըմպելի:
- 21,₁₇ = 16,₁₁₆ = 33,₈ կազմածովք, F. կազմածովք:
- 21,₁₆ = 16,₁₁₆ = 33,₈ թէ, F. թէ:
- 21,₁₅ = 16,₁₁₆ = 33,₈ արդեպ, F. արդեպ:
- 21,₁₀ = 16,₁₁₉₋₉₀ = 33,₁₀₋₁₀ շատ-տունիներ, F. շատ-տունիներ:
- 21,₁₁₆₋₁₇ = 17,₉ = 34,₈ թռչուն ինչ արանկել քսիսութայ (= Sync. τῶν ὀρνεωμάτων τὸν Διουδοῖον ἀφίστα), F. թռչուն ինչ քսիսութայ արանկել:
- 21,₁₁₇ = 17,₉ = 34,₇ շքտանել, F. շքտանել:
- 21,₁₁₈ = 17,₉ = 34,₈ եւ դարար, F. (եւ չիք) դարար:
- 21,₁₁₇ = 17,₉ = 34,₉ զնոս, F. զնոս:
- 21,₁₂₀₋₂₁ = 17,₁₁₂ = 34,₁₂ ւորդի, F. ւորդի:
- 21,₁₂₁ = 17,₁₁₂ = 34,₁₄ բերեալ, F. բերեալ:
- 21,₁₂₂ = 17,₁₁₂ = 34,₁₄ բրորդ (= Sync. τὸ δὲ τριτόν), F. բրորդ: F. աղանտոսի կ:
- 21,₁₂₃ = 17,₁₁₇ = 34,₁₁ եթէ, F. թէ:
- 21,₁₂₄ = 17,₁₁₈ = 34,₁₁₈ քակել զիողմ, F. եւ քակել զիողմ (= Sync. διελόντα τε...):
- 21,₁₂₇ = 17,₁₂₂ = 35,₁₂ յերկրի, F. երկրի, F. յաւաղոյն կ' «եւ երկրպագանել երկրի» (= Sync. προσκυνήσαντά τε τὴν γῆν):
- 21,₁₂₈ = 17,₁₂₂ = 35,₁₃ գից, F. գից:
- 21,₁₂₉ = 17,₁₂₅ = 35,₁₁ այնուհետեւ չիք, F. այնուհետեւ չիք ինչ ինչ թաղում կ' թի «այնուհետեւ չիք յաշտ լինել» յաւաղոյն ընթերցողում կ' (= Sync. γενέσθαι... ἀναγῆ):
- 21,₁₂₉ = 17,₁₂₆ = 35,₁₃ ընդ նմա, F. ընդ նմայ:
- 21,₁₃₀ = 17,₁₂₈ = 35,₁₇ ձայնի, F. ձայնի:
- 21,₁₃₁ = 17,₁₂₈ = 35,₁₇ քսիսութեանց (= Sync. τῶν περὶ τὸν Διουδοῖον), F. ընդ քսիսութեան: F. աղանտոսի կ:
- 21,₁₃₂ = 17,₁₃₀ = 35,₉ կոչելի, F. կոչել:
- 21,₁₃₂ = 17,₁₃₁ = 35,₁₁₀ քսիսութայ, F. քսիսութայ:
- 21,₁₃₃ = 17,₁₃₁ = 35,₁₁₀ չերեւեալ այնուհետեւ նոցա, F. չերեւեալ այնուհետեւ նոցայ (= Sync. αὐτοῖς οὐκ ἔτι ὁφείλναι):
- 21,₁₃₃ = 17,₁₃₃ = 35,₁₁₁ նոցա, F. նոցայ:
- 21,₁₃₄ = 17,₁₃₃ = 35,₁₁₁ բարբառայ, F. բարբառայ:
- 21,₁₃₄ = 17,₁₃₃ = 35,₁₁₂ յոգոն (= Sync. ἐκ τοῦ δέσποτος), F. յանդոն:
- 21,₁₃₅ = 17,₁₃₄ = 36,₁₁ եթէ պարա է, F. թէ պարա է:
- 21,₁₃₅ = 17,₁₃₅ = 36,₁₂ եթէ, F. թէ:
- 21,₁₃₆ = 17,₁₃₆₋₃₇ = 36,₁₃₋₄ ի բնակութիւն գիցն, F. ի բնակութիւն գիցն:
- 21,₁₃₇ = 17,₁₃₇ = 36,₄ կոչն, F. կոչն:
- 21,₁₃₈ = 17,₁₄₀ = 36,₇ նոցա, F. նոցա:
- 21,₁₃₉ = 18,₁₁ = 36,₁₀ բարիգոն, F. բարիգոն:
- 21,₁₄₀ = 18,₉ = 36,₉ գիցն, F. ի գիցն:
- 23,₉ = 18,₉ = 36,₁₁₉ եթէ, F. թէ:
- 23,₉ = 18,₇ = 36,₁₁₆ չայոյ աշխարհ է, F. է չայոյ աշխարհ:
- 23,₁₄ = 18,₉ = 36,₁₁₈ նոցա, F. նոցայ:

- 23,₄ = 18,₉ = 36,₁₁₆ զոհ գից մատուցանեն, F. զոհ գից մատուցանել (= Sync. θύσαι τε τοῖς θεοῖς):
- 23,₁₅ = 18,₁₀ = 36,₁₁₇ ի բարիգոն, F. ի բարիգոն:
- 23,₁₆ = 18,₁₁₁ = 36,₁₁₈ ուր (կոչն ուր), F. ուր:
- 23,₁₈ = 18,₁₁₁ = 37,₁₁ ի կորդուացող լերին, F. ի կորդուացող լերին:
- 23,₁₀ = 18,₁₁₈ = 37,₁₃ բերել ի ծեփածոյ, F. եւ բերել ի ծեփոյ:
- 23,₁₁₁ = 18,₁₁₇ = 37,₁₄ ցառի ինչ բոժանաց, F. ցառի ինչ բոժանաց, F. զիողմ:
- 23,₁₁₂ = 18,₁₁₉ = 37,₁₆ նոցա, F. նոցայ:
- 23,₁₁₃ = 18,₁₁₉ = 37,₁₆ ի բարեգոն, F. ի բարեգոն:
- 23,₁₁₄ = 18,₁₁₉ = 37,₁₇ զմատուցան, F. զմատուցան (= Sync. γράμματα):
- 23,₁₁₆ = 18,₁₂₂ = 37,₁₀ զբարեգոն, F. զբարեգոն:

Գ. ԷԼՄ. Թ. Ի 1775 ՉԵՌԱԳԻՐ. ԹԵՐԹ 125 ա (= ALFRED SCHOENE) ԷԼ 23,₁₁₂—23,₁₁₁ = ԱԳԻՐ. 18,₁₃₀—19,₁₀ = 38,₃—39,₁₀:

- F. վերնագիր՝ «Բարեգոնի»:
- 23,₁₁₅ = 19,₉ = 39,₁₂ չոգմ, F. չոգմ (= Sync. ἀνέμου):
- 23,₁₂₇ = 19,₁₆ = 39,₁₆ բարիգոն, F. բարիգոն:
- 23,₁₂₈ = 19,₇ = 39,₁₇ պորմելեալ, F. պորմելեալ:
- 23,₁₂₉ = 19,₉ = 39,₁₈ ընդ կրոնի, F. ընդ կրոնի:

Գ. ԷԼՄ. Թ. Ի 1775 ՉԵՌԱԳԻՐ. ԹԵՐԹ 125ա—126ա (= ALF. SCHOENE 33,₁₂₈—35,₁₁ = ԱԳԻՐ. 25,₁₃₂—26,₁₁ = 51,₉—53,₉ ՄԻՆԱՆ 26-ի «ԲԱՆԵԻՆ»):

- F. վերնագիր՝ «Արեւելեան»:
- 33,₁₂₈ = 25,₁₃₂ = 51,₁₁₁ յուղացեալ, F. յուղացեալ:
- 33,₁₃₁ = 26,₁ = 52,₁₁ զորդն, F. զորդն:
- 33,₁₃₁ = 26,₂ = 52,₁₂ որ այժմ բարեգոն կոչի, F. որայ այժմ բարեգոն կոչի:
- 33,₁₃₂ = 26,₄ = 52,₁₄ չոգմ, F. չոգմ:
- 33,₁₃₄ = 26,₈ = 52,₁₈ զմեքենաւոր գործն, F. զմեքենայաւոր գործն:
- 33,₁₃₈ = 26,₇ = 52,₁₇ բարեգոն, F. բարեգոն:
- 33,₁₃₈ = 26,₁₀ = 52,₁₀ երկուքսիւն, F. երկուքսիւն:
- 33,₁₃₉ = 26,₁₈ = 53,₁₁ կրոն, F. կրոն:
- 35,₁₁ = 26,₁₁₉ = 53,₁₁ ի տիտան, F. եւ տիտան: Alfred Schoene «ի տիտան» արդիւն ինչ «եւ տիտան»:

Ե. ԷԼՄ. Թ. Ի 1775 ՉԵՌԱԳԻՐ. ԹԵՐԹ 126ա—127ա (= ALF. SCHOENE 35,₁₁—35,₁₂₈ = ԱԳԻՐ. 26,₁₁₇—27,₉ = 53,₈—54,₇ ՄԻՆԱՆ 26-ի «ԱԳԱՆՈՐԷՆ»):

F. վերնագիր՝ «Արեւելեան» և Սենեքերիս, Սենեքերիս «Արեւելեան» վան Սենեքերիս:

- 35₉ = 26₁₁₈ = 53₁₇ Յայնմ ժամանակի, Բ. Յայնմ ժամանակի:
 35₁₄ = 26₁₁₉ = 53₁₉ սինգերեր, Բ. սինգերեր:
 35₉ = 26₁₂₁ = 53₁₁₀ զարբերուն, Բ. զարբերուն:
 35₁₇ = 26₁₂₂ = 53₁₁₁ հնազանդեր, Բ. հնազանդեր:
 35₉ = 26₁₂₃ = 53₁₁₂ կիկիկեցուց, Բ. կիկիկեցուց:
 35₉ = 26₁₂₄ = 53₁₁₃ զարբեր, Բ. զարբեր:
 35₁₀₋₉ = 26₁₂₄ = 53₁₁₃ նաւացի յունաց, Բ. նաւաց յունաց:
 35₉ = 26₁₂₅ = 53₁₁₄ վկանդեր, Բ. զկանդեր:
 35₉ = 26₁₂₅ = 53₁₁₄ շիներ, Բ. (եւ շիր) շիներ:
 35₁₁₁ = 26₁₂₇ = 53₁₁₆ բայ, Բ. բա:
 35₁₁₂ = 26₁₂₇ = 53₁₁₆ զբաշուծիւն, Բ. զբաշուծիւն:
 35₁₁₈ = 26₁₂₈ = 53₁₁₇ զհեւ, Բ. հեւ:
 35₁₁₃ = 26₁₂₉ = 53₁₁₈ բարեղոր, Բ. բարեղոր:
 35₁₁₅ = 26₁₃₀ = 53₁₁₉ կիւզնոս, Բ. կիւզնոս:
 35₁₁₅ = 26₁₃₁ = 53₁₂₀ օրպէս գունակ, Բ. պէս գունակ:
 35₁₁₆ = 26₁₃₂ = 53₁₂₁ բարեղոր, Բ. բարեղոր:
 35₁₁₇ = 26₁₃₃ = 53₁₂₂ եւ յետնոր, Բ. (եւ շիր) յետնոր:
 35₁₁₈ = 26₁₃₄ = 53₁₂₃ յորդուց, Բ. յորդուց:
 35₁₁₈ = 26₁₃₄ = 53₁₂₃ աղաւթիւց, Բ. աղաւթիւց:
 35₁₁₉ = 26₁₃₅ = 53₁₂₄ աղեղոր, Բ. աղեղոր:
 35₁₂₂₋₂₃ = 26₁₃₆₋₄₀ = 53₁₂₈₋₁₂₉ վարձկանութիւն օգնականութեան, Բ. վարձկանութիւն օգնականութեան:
 35₁₂₃ = 27₁₃ = 54₁₂ աղեղոր, Բ. աղեղոր:
 35₁₂₇ = 27₁₆ = 54₁₆ օտարականացողուն, Բ. օտարականացողուն:
 35₁₂₈ = 27₁₇ = 54₁₇ օտարականաց, Բ. օտարականաց:

- Ջ. Է.Մ. Թ.Ի 1775 26ԻԱԳԻՐ. Թ.ԵԹԹԹ
 127ա—128ա (= ALF. SCHOENE Է.Ջ 53₁₃₁—
 55₉ = ԱԳԻՐ. 39₁₁₅—40₁₁₂ = 81₁₇—82₁₁₉).
 Բ. վերնագիր "ի կատարելի համառաւ մասնէն",
 53₁₃₅ = 39₁₁₅ = 81₁₉ ասէ, Բ. ասէ շիր:
 53₁₃₆ = 39₁₁₆ = 81₁₉ օտարականաց, Բ. օտարականաց:
 53₁₃₈ = 39₁₁₈ = 81₁₁₀ կիկիկեցուց, Բ. կիկիկեցուց:
 53₁₃₇ = 39₁₁₇ = 82₁₁₁ շանթ, Բ. շանթ, Բ. յոռաւորութիւն շանթի:
 53₁₃₈ = 39₁₁₈ = 82₁₁₂ արաւազայ, Բ. արաւազայ:
 53₁₃₉ = 39₁₁₉ = 82₁₁₃ օտարականաց, Բ. օտարականաց:
 53₁₃₉ = 39₁₁₉ = 82₁₁₃ արաւազայ, Բ. արաւազայ:

- 53₁₄₀ = 40₁₁ = 82₁₈ Թէ, Բ. Թէ:
 55₁₁ = 40₁₂ = 82₁₉ զարբեր, Բ. զարբեր:
 55₁₁ = 40₁₃ = 82₁₁₀ հերակի, Բ. հերակի:
 55₁₂ = 40₁₄ = 82₁₁₁ գիւնիւր, Բ. գիւնիւր:
 55₁₃ = 40₁₅ = 82₁₁₂ բեղուն, Բ. բեղուն:
 55₁₅ = 40₁₈ = 82₁₁₅ օտարականաց, Բ. օտարականաց:
 55₁₇ = 40₁₁₀ = 82₁₁₇ օտարականաց, Բ. օտարականաց:

Էջմործին, 20 Նոյ. 1904թ.

Յ. ՄԱՆԱՆԻՆ

ՅԱՆՎԱՐԻ ԹԱՐԻԿԱՆԻՆ

ՅԱՆՎԱՐԻ ԹԱՐԻԿԱՆԻՆ

(Երեսնամեակ)

Դառնանք այժմ Ա. հարցման, այսինքն տեսնենք թէ Ո՛Ւ է "Երեսնամեակ", հարցումն ուսումնասիրելու ժամանակ երեք խնդիր կ'ըլլէ մեր առջեւ. այսինքն՝ անձնագրութեան խմբակ, յորում կ'աղեր, անի, եւ վերջապէս ո՛ր է ինչ լինի ինչ պարհիւ: Կարեւոր խնդիրներ, որոնց լուծումն պիտի ջանանք կատարել համառաւ հոս:

Մեր առաջին յարցումն մէջ՝ տեսնենք կարճ ի կարճ մինչեւ ցայժմ "Երեսնամեակ" ժամանակի մասին յայտնուած կարծիքները, որ առնեն հաւանականութիւն ունեցող մէջ Սարգիսեան եւ Յաշեան հարց այն ընդհանուր եզրակացութիւն, թէ յստիկ կ'աղեր Բ. հարցումն: Այս կարծեաց հաւանական հոս նմե. Յարմարեան: Սակայն կրնանք հարցնել. այս ընդարձակ գաղաւթ յատկապէս որ քառորդին մէջ են մեր հեղինակին կենցախութեան տարիներն: Հարցման պատասխանը կը փութայ տալ Մեծ Թոմարեան իւր բազմաթիւ յիշատակեալ ուսումնասիրութեան մէջ, այսինքն՝ Երեսնամեակ կ'աղեր Բ. հարցումն առաջին քառորդին մէջ. աւելի ամփոփելով այս միջոցը, քառորդներէն առաջինը կրնանք համարել մերձագրապէս 720 730 տարեաց մէջերը: Առ այս գոյշ կուսանենք շունչներ:

"Երեսնամեակ" Դ. գլուխն ուղղումն էր առ Արմանա Արմանայ պատրիարքը: Արմանայ համանուն բաղնիքի պատրիարքներէն Արմանա Դ. (724 740) միայն կը յարմար յստիկ պատմաններուն. որուն շատ ինչ նպատակն ազգային աղբիւրներէն "Սակա ժողովը" Հայոց գրութիւնն, եւ արտաքիններէն Միջ. Ասորի եւ Բարձրեւորի վկայութիւններ, որոնք իրաւամբ 726ին այն պատրիարքին օրով Հայոց հետ միութիւն հաստատելու գիտմամբ տեղի ունեցած ժողով մը գիտեն: Առ այս բաւական շահագրգիռ է եւ թիւթի մէջ (էջ 154) անգամ մը միայն պատահած սա թուականը. "Եւ կային միացին (Սեւերեանքն) յայս գրի Մ" ամ սակաւ կամ աւելի, որով ըստ Թոմարեան:

8 Եւ 2 Ա. 1904. էջ 262: